

Genološke i tematološke karakteristike peraških počašnica predmodernoga doba

U ovome radu dat je osvrt na peraške počašnice, kao osobitu formu običajne lirike, koja po broju zapisanih tekstova predstavlja dominantni usmenoknjiževni žanr u okviru korpusa bokeljske usmenoknjiževne poezije predmodernoga doba. U radu je opisan korpus peraških zbirki nastalih od kraja XVII do tridesetih godina XIX vijeka u kojima se čuvaju počašnice, potom dat pregled dosadašnjih istraživanja te analiza genoloških i tematoloških karakteristika peraških počašnica.

Cljučne riječi: Perast, crnogorska usmena poezija, počašnice, Vuk Stefanović Karadžić, Nikola Burović

Genre and Thematic Features of Premodern Drinking Songs from Perast

The present article provides an overview of drinking songs from Perast as a special form of traditional lyrical creation and a dominant oral literary genre of the Bay of Kotor region's premodern oral poetry. The article describes the corpus of Perast's collections created between the end of the 17th century and the 1830s in which drinking songs are included, providing an overview of previous research and analysis of genre and thematic characteristics of drinking songs from Perast.

Keywords: Perast, Montenegrin oral poetry, drinking songs, Vuk Stefanović Karadžić, Nikola Burović

1 Uvod

Usmena poezija s prostora štokavskoga južnoslovenskog terena, pa tako i lirska usmena poezija kao njezin dio, u šeni je vrijednoga sakupljačkog rada Vuka Stefanovića Karadžića (1787–1864). Nesporni Karadžićev autoritet u pronalaženju, bilježenju, ali i redaktorskom radu u domenu sakupljanja i prezentacije usmenoknjiževnoga nasljeđa, potisnuo je istraživačka interesovanja za one zapise koji su nastajali na naznačenome terenu u epohi koja je prethodila njegovoj misiji. Tek poneki zapis – poput Fortisove *Hasanaginice*, poneki rukopis – poput *Erlangenskoga rukopisa*, ili poneka forma koju Karadžić nije pronašao – poput bugarštica – skrenula je znatniju pažnju istraživača. Drugi, pak, zapisi, ne ni tako rijetki ni tako malobrojni, postali su predmet interesovanja tek uskoga kruga specijalista, bez vidnijega prisustva u nauci.

Izvan prostora prilježnijega interesovanja naučne zajednice, a sasvim izvan kruga šire popularizacije, ostao je i korpus usmene lirike zabilježen u Boki Kotorskoj od kraja XVII do tridesetih godina XIX vijeka, u epohi za koju u ovome radu koristimo termin „predmoderno doba“ ali s jednakim pravom i termin „predvukovsko doba“, budući da je posljednji rukopis koji je predmet našega interesovanja nastao 1833. godine, tačno

godinu dana prije no će u Boku Kotorsku prispjeti Vuk Stefanović Karadžić i u njoj pribilježiti rukovijet počašnica te dragocjen broj drugih usmenolirskih tekstova.

U ovome radu ponudićemo osvrt na korpus bokokotorskih zbirki u kojima se mogu naći predvukovske počašnice, a čiji je popis rezultat naših višegodišnjih arhivskih istraživanja u Crnoj Gori i Republici Hrvatskoj. Daćemo i kratak pregled dosadašnjih istraživanja te ukazati na genološke i tematološke karakteristike bokokotorskih, odnosno po svome postanju još i uže – peraških počašnica predmodernoga doba.

2 Korpus

Fragmentarne i neprecizne informacije iz naučne literature o postojanju korpusa pretežno usmenoknjiževnih zbornika nastalih u Boki Kotorskoj u predvukovskoj epohi bile su povod da se toj problematici pristupi serioznije, pa smo zajedno s kolegom Adnanom Čirgićem u periodu od 2016. do 2022. godine preduzeli, trgom relativno šturih navoda, detaljniju arhivsku pretragu, posjetivši i istraživši fondove nekoliko arhiva u Republici Hrvatskoj i Crnoj Gori. Za potrebe istraživačkoga rada konsultovani su fondovi Nadžupskoga arhiva u Perastu, Muzeja i zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu, Arhiva HAZU u Zagrebu, Arhivske zbirke Odsjeka za etnologiju HAZU u Zagrebu, Istorijskoga arhiva u Kotoru, Muzeja grada Perasta te Državnoga arhiva i Sveučilišne knjižnice u Splitu.

Rezultat višegodišnjih arhivskih istraživanja bio je identifikacija, lociranje i naučni opis 18 rukopisa ili prijepisa pretežno usmenoknjiževnih zbirki nastalih u Boki Kotorskoj, a najvjerovatnije i još preciznije – u Perastu, pri čemu najstarija datirana potiče iz 1696. godine, a najmlađa iz 1833. godine. Većinu zbirki smo zajedno s kolegom Čirgićem opisali (Radoman, Čirgić 2016; Radoman, Čirgić 2017a; Radoman, Čirgić 2017b; Radoman, Čirgić 2018a; Radoman, Čirgić 2018b; Radoman, Čirgić 2021) i publikovali (Radoman, Čirgić 2017c; Radoman, Čirgić 2018c; Radoman, Čirgić 2019a; Radoman, Čirgić 2019b; Radoman, Čirgić 2020a; Radoman, Čirgić 2020b; Radoman, Čirgić 2022a; Radoman, Čirgić 2022b; Čirgić, Radoman 2022), a toj smo problematici posvetili i književnoistorijsku monografiju (Radoman 2022b), koja je prerađena verzija doktorske disertacije odbranjene pod mentorstvom Davora Dukića na Filozofskom fakultetu Sveučilišta „Josipa Jurja Strossmayera“ u Osijeku.

Kao osobito vrijedan segment proučavanoga usmenoknjiževnog nasljeđa izdvojila se specifična cjelina lirskih usmenih pjesama, koje su u sredini u kojoj su nastale, a potom i u literaturi o kojoj je o njima pisano, postale prepoznatljive pod imenom – počašnice. U ovome ćemo radu dati kratki opis zbirki iz proučavanoga korpusa u kojima se te pjesme mogu naći (Radoman 2022a: 153–188), notirati dosadašnja istraživanja te dati osvrt na genološke i tematološke karakteristike peraških počašnica predmodernoga doba.

Najstariji datirani rukopis u kojem se nahodi korpus peraških počašnica je *Pjesmarica* Nikole Burovića (oko 1655–1737) iz 1696. godine. Burovićev rukopis danas se čuva u Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića u Cavtatu, a čine ga pretežno usmenoknjiževni

tekstovi uz nešto pjesama poznatih ili anonimnih pjesnika dubrovačko-dalmatinske književnosti ranoga novovjekovlja. Zbornik je i formalno podijeljen na četiri veće žanrovske cjeline, pri čemu prvu čine bugarštice (Radoman 2023: 51–83), potom 82 počašnice, zatim korpus lirskih pjesama, usmenih i autorskih, i na kraju deseteračke epske pjesme, a zbornik zaključuje stihovani kalendar.

Drugi po hronologiji postanka važan izvor za proučavanje peraških počašnica predstavlja *Pjesmarica* Nikole Mazarovića (1760–1851), započeta 1775. godine. Taj se rukopis danas nalazi u Nadžupskome arhivu u Perastu. I taj, po obimu najzamašniji rukopis dominantno usmenoknjiževne provenijencije, mješovitoga je sadržaja pa se u njemu počašnice, iako grupisane kao zasebna cjelina, nalaze zajedno s drugim tekstovima, od usmenoknjiževne lirskih ili deseteračkih epskih pjesama, do prijepisa brojnih poznatih i nepoznatih bokeljskih, dubrovačkih ili dalmatinskih pjesnika.

U pjesmarici koju smo nazvali imenom Andrije Balovića – ne po imenu njezina sastavljača, kojega nismo uspjeli identifikovati, već po imenu njezina vlasnika iz 60-ih godina XIX vijeka, kad je rukopis pronađen – nalazi se, uz četiri deseteračke epske pjesme, i fond od 80 počašnica. Rukopis je danas svojina Arhiva HAZU u Zagrebu, a na osnovu grafije dalo bi se pretpostaviti da je nastao krajem XVIII ili početkom XIX vijeka.

Osim tih zbornika, u kojima se počašnice pronalaze zajedno s drugim pjesmama, one su se u Perastu početkom XIX vijeka, mogle naći i u zbirkama koje su činile samo počašnice, kakav je slučaj s dvije zbirke Joza Matikole Šilopija (1788–1858), čije originale nismo pronašli, ali se danas mogu rekonstruisati na osnovu prijepisa sačuvanih u Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića u Cavtatu.

Konačno, zbiru rukopisa počašnica nastalih prije no će Vuk Stefanović Karadžić poslati Boku Kotorsku 1834. godine, treba pribrojati i dvije zbirke, po svojoj prilici s kraja XVIII ili početka XIX vijeka, koje smo pronašli u ostavštini don Srečka Vulovića u Nadžupskome arhivu u Perastu, a od kojih je jedna upravo Vulovićev prijepis starijega, danas zaturenoga rukopisa.

3 Istraživanje peraških počašnica predmodernoga doba

O postojanju počašnica zabilježenih prije Karadžićeva dolaska u Boku, prvi put se u naučnoj javnosti doznalo 1873. godine iz teksta vrijednoga sakupljača bokeljske starine don Srečka Vulovića „Popis narodnih bokeških spisatelja i njihovih djela“. U tome članku, koji predstavlja sami početak istraživanja dotad nepoznatoga korpusa peraške usmene poezije, Vulović daje opis *Pjesmarice* Nikole Burovića, konstatujući da se u njemu nalazi 79 zabilježenih peraških počašnica (Vulović 1873: 10), a na samome kraju članka spominje i dvije zbirke počašnica koje datira u kraj XVIII i početak XIX vijeka (Vulović 1873: 29). Svoja istraživanja peraške kulturne prošlosti Vulović će nastaviti podstaknut ohrabrenjima Valtazara Bogišića, no njegov doprinos otkrivanju dragocjenoga nasljeđa peraške usmenoknjiževne poezije potpunije se dá sagledati

tek otkako je historičar književnosti Miroslav Pantić publikovao dio korespondencije između Vulovića i Bogišića (Pantić 1961: 203–31) koja je osvijetlila obim Vulovićeva predanoga rada na identifikaciji i očuvanju zbirke, zahvaljujući kojemu je od zaborava spasio brojne vrijedne rukopise. Sve rukopise u kojima se pojavljuju počašnice Vulović je uredno evidentirao u prepisci s Bogišićem, a pobrinuo se da pojedine budu prepisane i dostavljene uglednom korespondentu, pa su neke od njih tako i sačuvane samo na osnovu tih prijepisa. U pismu upućenom 12. I 1882. godine Vulović je Bogišiću poslao i cjeloviti esej o peraškim počašnicama, s podacima o tome kad se izvode, ko ih izvodi, njihovoj tipologiji i drugim pojedinostima (Pantić 1961: 225–6), o čemu će docnije biti više riječi. Jednu zbirku počašnica Vulović je opisao i u tekstu „Njeke stare zbirke narodnih pjesama“, čije smo prijepise našli u Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića u Cavtatu i u Nadžupskome arhivu u Perastu, no taj je rad ostao neobjavljen.

Interesovanje za peraške počašnice predmodernoga doba, više od pola vijeka nakon što ih je opisao Srećko Vulović, pokazao je još jedan Peraštanin, kotorski biskup Pavao Butorac. Njegova izuzetna kulturnoistorijska monografija *Kulturna povijest grada Perasta*, međutim, objavljena je tek 1999. godine (Butorac 1999), trideset tri godine nakon autorove smrti. U monografiji Butorac posvećuje znatnu pažnju počašnicama ukazujući na specifičnosti te pjesničke vrste: „peraške su počasnice i po svome ustroju i po duhu i po jeziku čist domaći rod.“ (Butorac 2011: 540–1) Butorac primjećuje da počašnica ima različitoga metra, ali i različite tematike, da su se pjevale karakterističnim „napjevom“, da imaju stereotipne pripjeve na kraju te notira zbirke u kojima se mogu naći. Nastojeći da ih tipološki odredi, o njima bilježi i ovo:

Neke imaju karakter napitnica ili nazdravica, tako ona ‘vojvodi od kumpanije’ ili sucu. Većina ih nema značaj napitnice, iako ih se nekoliko odnosi na junake uopće; tako sve počasnice nisu ujedno i prigodnice. Odnose se u većini na erotske motive; poneke su valjda u vezi s vjeridbom, a inače su uglavnom slobodne, pa čak i vrlo trivijalne rugalice. Ima ih i lijepo građenih, ali ih je i bez smisla i bez ikakva ukusa, pa se dobiva dojam, da su kojekakvi slobodarci šaljivdžije odabirali baš ovakvu formu, koja ne traži mnogo, za izliv kojekakvih trivijalnih motiva. (Butorac 2011: 541)

Naučno interesovanje za peraške počašnice predvukovskoga doba nanovo će pokrenuti Miroslav Pantić, publikujući antologiju *Narodne pesme u zapisima XV-XVIII veka* u kojoj je objavio 15 peraških počašnica iz Pjesmarice Nikole Burovića – čiji identitet kao zapisivača u to vrijeme još nije bio otkriven pa ga Pantić naziva „Nepoznatim Peraštaninom“ – uz bilješku o rukopisu iz kojega su preuzete (Pantić 1964: 87–103).

Ipak, posebno interesovanje za peraške počašnice – kako one iz zapisa Vuka Stefanovića Karadžića tako i one iz pjesmarica Nikole Burovića i Nikole Mazarovića – iskazala je historičarka književnosti Hatidža Krnjević, dajući do danas najpotpuniji osvrt na te tekstove, neke od njih prvi put i publikujući. Na temelju dostupne rukopisne i publikovane građe Krnjević nudi osvrt na tematsko-motivske, stilsko-jezičke i obredno-simboličke osobenosti počašnica te primjećuje:

Beležene već od XV veka, počasnice su i kasnije i vazda, očuvale svoja stalna, ujednačena lirska svojstva obnavljana životom; one su izraz svečanih trenutaka ljudskog života i iz tog prazničnog jezgra rađaju se blagoslovene: radost življenja, duševna vedrina i vera u ljudsku

dobrotu. S druge strane, drugi sloj lirskih pesama peraškog izvora otvara nova tematsko-stilska polja ulivajući se u onaj, kasnije najširi, tok lirskog oblikovanja koji možemo odrediti kao sižejno razvijeniji, stilski i kompoziciono raznovrsniji. Dok su pošasnice ispevane u jednom dahu i u najvišem stepenu lirske, dotle ove druge razvijaju lirske teme narativnim činiocima i dramskim pojačanjem kao izrazima celovitijeg zbivanja i složenije emocionalne osnove. (Krnjević, 1986: 70)

Rijetkim proučavaocima peraških počašnica predmodernoga doba pridružio se u najnovije vrijeme i istoričar književnosti Aleksandar Čogurić objavivši rad o tzv. muškim počašnicama, na osnovu nedavno objavljenih pjesmarica Nikole Burovića, Nikole Mazarovića i Andrije Balovića (Čogurić 2021: 163–183).

Konačno, na osnovu svih dosad identifikovanih rukopisa, 2022. godine Aleksandar Radoman i Adnan Čirgić priredili su antologiju peraških počašnica predvukovske epohe (Radoman, Čirgić 2022).

4 Genološke i tematološke karakteristike peraških počašnica

4.1 Genološke karakteristike

Izuzetno veliki broj zabilježenih počašnica u peraškim rukopisima, počev od onoga najstarijeg iz 1696. godine, do zbornika s početka XIX vijeka, kao i činjenica da je ta književna vrsta izdvajana i u poznijim zapisima, poput zbirke Vuka Stefanovića Karadžića, u djelima Vuka Vrševića (Vršević 1883: 130–138), pa sve do zapisa s kraja XIX vijeka Dionisija de Sarna (De Sarno San Gjorgio 1896: 9–11) i Veljka Radojevića (Radojević 1899: 215–216), svjedočanstvo su izuzetne popularnosti te pjesničke vrste u Perastu. Tako su već u najstarijoj sačuvanoj *Pjesmarici Nikole Burovića* zabilježena 82 teksta te vrste, od čega njih, po autorovoj klasifikaciji, 57 „muških“ i 25 „ženskih“. U drugoj po obimu rukopisnoj zbirci iz Perasta, onoj pisanoj rukom Nikole Mazarovića, nahode se 73 i to samo „muške“ počašnice. U *Pjesmarici Andrije Balovića* nalazi se 61 „muška“ i 19 „ženskih“ počašnica. Kad se tome dodaju zbirke Joza Šilopija u kojima su sačuvane 83 počašnice te male zbirke iz Nadžupuskoga arhiva u Perastu, čije zapisivače nismo uspjeli identifikovati, a u kojima su još 42 teksta koji pripadaju toj vrsti, dolazimo do brojke od 360 zapisanih tekstova koji pripadaju formi počašnica predvukovske epohe. Razumije se, mnogi tekstovi se ponavljaju iz rukopisa u rukopis, no i pored toga nesumnjiva brojnost tih tekstova pokazatelj je da je riječ o formi koja je pažljivo njegovana u peraškoj sredini. O tome uostalom svjedoči i ponavljanje pjesama u različitim zbirkama.

Premda se prve zabilježene počašnice javljaju već u zborniku Nikše Ranjine 1507. godine (Nedić 1976: 43), uz podatak da je i Petar Hektorović od hvarskih ribara koji su mu bugarili bugarščice zabilježio i tri „počasnice“, ova je vrsta usmene poezije ostala do danas nedovoljno proučena. Iako ih je u posebnu grupu pod imenom „Peraške počašnice“ izdvojio u prvoj knjizi *Srpskih narodnih pjesama* i Vuk Stefanović Karadžić, počašnice, kako smo vidjeli, nису skrenule na sebe osobitu pažnju naučne javnosti. Možda je tome uzrok i činjenica što nije riječ o metrički unifikovanoj formi, već o

pjesmama različitim i po metričkome obrascu i po tematsko-motivskim karakteristikama, koje cjelinom čini njihova običajna funkcija. Dragocjene vijesti o načinu izvođenja, povodima kad se izvode i drugim važnim podacima vezanim za tu formu dao je Srećko Vulović u kratkome opisu te vrste, sačinjenom za potrebe Valtazara Bogišića. Rukopis toga opisa našli smo u Nadžupskome arhivu u Perastu i Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića i Cavtatu, a u sklopu korespondencije između Vulovića i Bogišića objavio ga je Miroslav Pantić. Budući da je riječ o zapisu izvanredne važnosti za tu pjesničku vrstu, ovđe ćemo ga opširnije citirati:

1. U Perastu napitnice dolaze jedino pod imenom Počasnica te se i tako izgovaraju. 2. Počasnice se obično pjevaju na piru novomisnika; posvećenja biskupa (...) – pri uspostavljanju novog Opata s. Jurja – koj je i peraški župnik; kod dobre molitve u nevjestinoj kući čas prije neg će se uputiti u crkvu na vjenčanje; preko trpese u mladoženjinu kući; po večeri uoči krstnog imena, po objedu na krstno ime. Od davnine obstoje u Perastu njeko društvo zvano ‘Mladići’ jer i sastoji od mladeži premda imade i iženjenih članova. Ovo društvo komu Občina bira svake godine stariješinstvo, to dva časnika (logotenanta) i dva barjaktara (alfijera), glavna mu je zadaća uredjivati javne svečanosti crkvene i narodne, pak tim prigodom večer se sakupu uz veselu sofru, a tu se najveće pjevaju počasnice. Take se večere slave po jedan i dva puta uz poklade, trošak je iz dobrovoljnih prinosaka mladoženja što su se te godine oženili; još se sastavljaju pri velikoj narodnoj svečanosti 15 Svibnja, takodjer na 22 Lipnja kad utope ladju kamenja pod otočić Blažene Gospe od Škrpjela da daju znak da svaka občinska ladja utopi po jedan teret, napokon na 26 istoga kada kod crkvice s. Ane na po brda cielo društvo prenoći i tu na otvoreno večera. (Pantić 1961: 225–26)

Vulović donosi i niz drugih vrijednih informacija vezanih za način izvođenja, status počasnica u njegovu vremenu, nudi svojevrstu tipologiju te forme, svjedoči o njejoj široj geografskoj rasprostranjenosti i dr. Tako bilježi podatak da je običaj pjevanja počasnica već posljednjih tridesetak godina počeo slabiti, osobito kod bogatijih kuća – „dočim demokratske kuće još pomiču taj običaj“. Na pitanje ko sastavlja počasnice primjećuje da se obično pjevaju već od ranije poznate pjesme, no rijetko se događa i da „po jednu improvizira kakov vješt čovjek.“ Po pitanju starine ove vrste Vulović izričito tvrdi da su prastare, da se za neke zna da su stare dva vijeka, no dodaje i da „ima već i 40 godina da se nova nije izumila“. Počasnice dijeli na muške, ženske i šaljive, a donosi i vrijedno zapažanje da se slične pjesme koje se pjevaju u pirnim prilikama ili o krsnome imenu, mogu naći i u drugim bokeljskim sredinama – Dobroti, Paštovićima, Risnu i Stolivu.

Dilemu oko samoga naziva ove vrste – počasnica ili počasnica – koju otvara opaska Pavla Butorca da „ni danas ni u starini“ u Perastu nije bila poznata verzija „počasnice“ (Butorac 2011: 540), možemo odbaciti zahvaljujući upravo Vulovićevu zapisu. Uostalom, nekih stotinu godina prije no je nastao Butorčev tekst, u Perastu je 1834–1835. godine Vuk Stefanović Karadžić zabilježio upravo oblik „počasnica“, a u svojoj prvoj knjizi *Srpskih narodnih pjesama* u posebnome odjeljku „Peraške počasnice“ objavio je 12 pjesama koje je zabilježio boraveći u Perastu. Kad se pobliže zagledaju i neke druge pjesme iz te njegove knjige koje je Karadžić zabilježio u Perastu, lako se dâ uočiti da je broj počasnica koje je čuo u Perastu bio znatno veći, no on je samo njih 12 svrstao u tu grupu, a ostale je rasporedio na osnovu tematike u druge cjeline svoje zbirke. Oblik „počasnice“ upotrebljava devedesetih godina XVIII vijeka Mirislav Zanolović, a krajem

XIX vijeka i Veljko Radojević, bilježeći tekstove te pjesničke forme u Perastu (Radojević 1899: 215–6). Premda je još Vulović konstatovao da se počašnice polagano povlače iz društvenoga života, o žilavosti te tradicije svjedoči to što je nekoliko „svadbениh počašnica“ (uz taj se termin koristi i pojam „napitnica“) nakon Drugoga svjetskoga rata zabilježio, uz melografske zapise, muzikolog Miodrag Vasiljević, doduše ne u samome Perastu, već u susjednome Donjem Orahovcu (Vasiljević 1965: 174–9).

Uz odjeljak „Peraške počašnice“ Vuk Stefanović Karadžić u prvoj knjizi *Srpskih narodnih pjesama* donosi i napomenu ispod naslova „što se – u Perastu – pjeva uz čaše“. (Stefanović Karadžić 1975: 117) Uz pomen Perasta Karadžić donosi i napomenu usklađenu s vlastitim pogrešnim poimanjem svih štokavaca kao Srba; „Peraštani su gotovo svi zakona Rimskoga, kao i Konavljani; a iz ovjih počašnica vidi se, da su pravi Srbi...“ (Stefanović Karadžić 1975: 117). Kako se vidi, Karadžićeva koncepcija nije se zasnivala na samoidentifikaciji Peraštana ili kakvim drugim, istorijskim ili etnološkim dokazima, već na njegovu proizvoljnom „jezikoslovnom“ argumentu da su svi štokavci Srbi. Naučno verifikovana skladna uklopljenost bokeljskih govora u dvije dijalekatske cjeline crnogorskoga jezika – jugoistočnu i ševerozapadnu – obesmišljava Karadžićeve neutemeljene etnolingvističke postavke (Čirgić 2009: 254). No, nama je važnije to što Karadžić naziv počašnica povezuje s uobičajenim kontekstom, odnosno vezuje etimologiju te pjesničke vrste za pojam čaše. Iako je ta asocijacija očigledna, moglo bi se pomisliti i na drugu etimologiju, đe bi se naziv vrste izvodio od imenice počast, kad se zna da u nekim crnogorskim govorima suglasnička grupa *sn* alternira sa *šn*. Istina, tu jezičku pojavu u Perastu nije dokumentovao Tomo Brajković, autor studije o peraškome govoru, ali jeste zabilježio neke primjere alternacije *s – š*. (Brajković 1893: 6) Mato Pižurica u monografiji o jeziku Andrije Zmajevića takođe konstatuje izostajanje asimilacije suglasničke grupe *sn* u *šn*. (Pižurica 1989: 241) S druge strane, tu jezičku pojavu kod Bokelja bilježe Vuk Stefanović Karadžić i Jovan Erdeljanović, prvi navodeći da Bokelji tako govore kad u šali oponašaju govor Crnogoraca iz zaleđa (Stefanović Karadžić 1965: 31), a drugi opisuje tu pojavu kao karakteristiku pravoslavaca u Boki (Erdeljanović 1920: 39), po kojoj se razlikuju od svojih katoličkih susjeda. No bilo da svojom etimologijom upućuju na pjevanje uz čašu bilo pjesmu kojom se izriče počast, počašnica, prepoznata i izdvojena kao osobena pjesnička forma, po riječima Mirjane Zavišin, koja je toj vrsti posvetila vrijedan rad, „svojom sadržinom, silom svojih reči čuva sećanje na magijski karakter koji je nekada mogla imati. Želje upućivane u toku žrtvenog rituala konkretizovane su u klasnoj feudalnoj, a kasnije i patrijarhalnoj sredini, gde je čast, ta izrazito aristokratska kategorija, i privilegija.“ (Zavišin 1979: 52) Da je obje etimologije moguće pomiriti, pokazuje leksikonska definicija počašnice kao „kratke lirske narodne pesme koje se pevaju uglednim pojedincima ‘na čast’, a često o gozbama i svadbama ‘uz čašu’, Tako, verovatno, dolazi do dvojakog naziva za ove pesme“ (Pešić, Milošević-Đorđević 2007: 206).

Drevnost počašnica, kao što smo videli, ističe i Srećko Vulović, no na njihove moguće antičke korijene ukazuje Marko Višić kad u okviru antičke vrste „skolija“ izdvaja kao zasebnu grupu „počašnice“. I doista, opis izvođenja gozbenih pjesama, koje daje Višić u predgovoru *Antologije stare helenske lirike*, asocira na ambijent koji je Vulović opisao u vezi s počašnicama:

tako je na gozbama imućnijih helenskih, naročito atinskih porodica, postojala neka vrsta muzičkog rituala. Te gozbene pjesme ili počašnice imale su različit oblik, sadržaj i vrijeme izvođenja, o čemu nas već antički pisci obavještavaju. Njihov bi raspored otprilike bio sljedeći: u početku gozbe hor bi zapjevao pean, što bi poslužilo kao neka vrsta blagoslova. U njemu bi se obično zazivao neki od bogova nakon čega bi se pjevale kratke počašnice ljubavnog ili društvenog karaktera. Na trećem bi mjestu došle takozvane mirtine ili lovorove pjesme koje obično pjevaju o zdravlju, bogatstvu, ili bi se kazivale mudre izreke. Posljednju vrstu pjesama pjevali bi gosti poslije jela i to preko reda, dodajući jedan drugome mirtinu grančicu ili liru. Svako bi morao otpjevati po jednu pjesmicu, jer je to bio vid određenog takmičenja. Stari su takve pjesme pjevane preko reda nazivali skolije ili krivudarke. (Višić, 2019: 36)

Miroslav Pantić, pak, porijeklo počašnica vezuje za feudalni ambijent pišući o njima kao o „pesmama niklim u našoj feudalnoj sredini i pevanim, kao što im i ime svedoči, u nečiju čast ili nekome uz čašu, ali koje su se, i davno posle ritterskih vremena, pevale u širokim krugovima naroda, u iste svrhe i u sličnim prigodama.“ (Pantić 1964: 22) Mirjana Zavišin uočava da su u patrijarhalnim uslovima te pjesme na starješinu porodice prenosile ono što je nekad pripadalo feudalnome gospodararu (Zavišin 1979: 52).

Vido Latković počašnice smješta u grupu običajnih pjesama, smatrajući da im je najprirodnije mjesto uz svatovske pjesme (Latković 1982: 166). To, dakako, potvrđuje i Vulovićev etnografski zapis. Ono što, međutim, na materijalu koji je pred nama možemo uočiti jeste da iako u osnovi vezane za određene svečanosti u životu patrijarhalne zajednice, u nekim se počašnicama naziru obredni tragovi, no dominantno je riječ o pjesmama koje se uklapaju u kontekst svadbene i jednako tako ljubavne usmene lirike, uz blagoslove i molitve kao nezaobilazni segment pojedinih svetkovina. Vuloviću dugujemo i to saznanje da su počašnice osim kao dio porodičnih svetkovina, pjevane i u sklopu proslava koje imaju širi značaj, poput poklada ili datuma važnih za cijelu zajednicu. Snežana Samardžija uočava da se u običajnim pjesmama naziru tragovi arhaičnih obreda prelaza, „mada je obredna komponenta u njima svedena i prigušena“ (Samardžija 2007: 69).

U rukopisima nalazimo podjelu počašnica na „muške“ (Čogurić 2021: 163–83) i „ženske“, što ne upućuje na model koji je primijenio Vuk Stefanović Karadžić kad je epiku imenovao muškom, a lirikom ženskom, već na izvedbeni, odnosno receptivni kontekst – muške su počašnice, naime, upućene muškarcima, dok su ženske upućene ženama, pri čemu je u sačuvanim zapisima neuporedivo veći broj muških počašnica. Pored podjele prema recipijentu na muške i ženske, Šilopijev zbornik počašnica sadrži i treću grupaciju. Riječ je o „šaljivim počašnicama“, u kojima dominira erotska komponenta, nekad metaforički data, a nekad i sasvim direktna. Zanimljivo je da su tekstovi koji bi se mogli ubrojati u grupaciju šaljivih počašnica u *Pjesmarici Nikole Mazarovića* zastupljeni u većem obimu te da su, neznano kad i od koga, u rukopisu križani, jer je njihov nerijetko lascivni sadržaj po svoj prilici bio neprihvatljiv za nekog poznijeg recipijenta. Nije prećerano smjelo pretpostaviti da bi to mogao biti neko iz crkvenih krugova, budući da se rukopis i danas nalazi u Nadžupskome arhivu u Perastu. Pri klasifikaciji ne smije se zaobići ni obimom neveliki korpus počašnica „od popova“, kako je u rukopisima obilježena ona rukovijet pjesama predviđena za izvođenje prilikom

svečanosti vezanih za sveštenstvo. Među pjesmama koje Vuk Stefanović Karadžić nije objavio u svojim zbirkama u njegovoj zaostavštini našle su se i dvije počašnice koje pripadaju korpusu „počašnica od popova“. Jednu od njih Karadžić je odnekud prepisao svojom rukom, dok je druga pisana rukom Vuka Vrčevića. (Mladenović, Nedić 1973: 58) „Nečedne počašnice“ spominje Srećko Vulović u jednome pismu Valtazaru Bogišiću, uz molbu da ih ne „bjelodani“ jer „lasno je da bi se doznalo da ih od mene dobiste te bi mi to većih nepritika na mene navuklo“. (Pantić 1961: 216) Ova klasifikacija počašnica polazi od samih rukopisa i onoga kako je u peraškoj sredini taj korpus bio percipiran, no jasno je da su po srijedi različiti kriteriji klasifikacije, od one načelne kod koje se polazi od pola recipijenta, do izdvojenih korpusa vezanih za tematiku, odnosno priliku u kojoj se izvode. Kad se zna da su počašnice izvođene u određenim svečarskim prilikama, njihov je prigodni karakter nesumnjiv, a kako su njima bilježeni najčešće važni trenuci života patrijarhalne zajednice, bilo da je riječ o njenome nukleusu, familiji, bilo pak širem socijalnom miljeu, među sačuvanim pjesmama ponajviše je onih vezanih za svadbene običaje i s dominantno ljubavnom tematikom.

No, bilo da je riječ o muškim, ženskim, šaljivim bilo o počašnicama „od popova“, formu počašnice karakteriše odsustvo univerzalnog metričkog obrasca – mogu te pjesme biti u četvercu, petercu, šesteru, osmercu, desetercu... heterosilabičke ili izosilabičke, sa zabilježenim pripjevom ili bez njega – svedenost na tek nekoliko stihova, jezgrovitost, svečarski karakter koji odražava vesele životne trenutke vezane za njihovu izvedbu, refleksija patrijarhalnoga sociokulturnog ambijenta i bogati jezičko-stilski repertoar.

4.2 Tematološke karakteristike

U patrijarhalnome ambijentu u kojem su oblikovane i prenošene, počašnice su kao pjesme koje se izvode javno, na svečanostima, onda kad je riječ o porodičnim prilikama, za razliku od poklada koje njeguju drugačiji pristup, služile upravo za promociju vrijednosti patrijarhalne zajednice. Te vrijednosti sublimirane su u idealu braka koji predstavlja ne samo sponu dviju osoba, već i kopču između različitih porodica i garanciju biološkoga produženja zajednice. Brak je u počašnicama redovno praćen dobrim molitvama i blagoslovima. Neokaljanost bračne zajednice reprezentuje motiv poštenja, nerijetko prisutan u počašnicama. U jednoj od njih, prisutnoj u većem broju zbornika, uspjelo je prikazan prijelaz od feudalnoga, ratničkog svijeta viteštva ka porodičnome ambijentu, uz naglašavanje upravo ideala poštenja:

Oružan junak Dunaj prepliva
Seldan ga konjic pri brijegu čeka
Ne čudimo se dobru junaku
Neg se čudimo konju njegovu
Što oseldan pri brijegu čeka
Jošter je treća koja je naveća
Doma ga ljubi s poštenjem čeka
I oko i čelo.

Simboli feudalnoga doba (konj, strijele, ostrozi, štitak i sl.) česti su pratoci junaka u počašnicama, a čest motiv susreta s djevojkom nekad je realizovan kroz dijalog u kojem se protagonisti vješto nadgornjavaju, a nekad uz suptilno priželjkivanje ljubavnoga raspleta. Ima u tim pjesmama i viteškoga prestiža i demonstracije snage junaka, a isto tako i etičkih principa bratske i prijateljske pomoći i podrške. Iako je ideal braka, izuzme li se ono nešto „nečednih pjesama“, kao manifestacije širenja i opstanka zajednice, visoko vrednovan, u nekim se pjesmama s izvjesnom šetom pjeva o braku, uz asociranje na magijske veze između svadbe i smrti, kao dva obreda prijelaza. Takav je slučaj u ovim stihovima, u kojima je bosiljak, kao prepoznatljiva biljka mističnih moći, u prvome redu zaštitnih i plodotvornih (Kulišić, Petrović, Pantelić 1970: 41–2; Čajkanović 1985: 41–9), metafora za djevojku:

O bosioče moj bosioče u široko rasti
Er će doći moj bosioče stara svata vlasti
Ter će tebe moj bosioče mlada potrgati.

Koliko su počašnice neodvojive od ambijenta u kojem su njegovane vjekovima, lijepo svjedoči zapaženje Hatidže Krnjević: „[s]av ovaj vedri svet počasnica široko je otvoren i u punoj svetlosti podnevnog mediteranskog pejzaža. Zeleni lugovi, gajevi i ‘hladjenci’ naseljeni su plemenitim pticama, utvama, prepelicama, sokolovima. Pejzaži mirišu mediteranskim biljem i sočnim plodovima dunja, narandži, limunova, grožđa, bosioaka“ (Krnjević 1986: 82).

U počašnicama kao pjesmama izrazito kratke forme data je samo skica nekog događaja, nekoliko scena koje reprezentuju neku životnu situaciju, posredovanih ili prikazivanjem ili kratkim monolozima i dijalozima. Pored ideala braka, ostvarenoga ili naviješćenoga, u patrijarhalni svjetonazor koji se zrcali u počašnicama uklapaju se i ideali prijateljstva, lojalnosti i bliskih odnosa, bilo rodbinskih bilo prijateljskih, kao i izdizanje junaštva na pijedestal najviših društvenih vrijednosti:

Junak junaka okom pogleda
Da onde bude đe potrebuje
A dobar junak svude trebuje
Pred gospodinom među družinom
I oko i čelo.

Među peraškim počašnicama ima i onih koji upućuju na veću starinu, ukazujući na drevne mitske obrasce i obrede, đe prikaz scena svakodnevnoga života ustupa mjesto postupku metaforizacije. Takav je slučaj s pjesmama u kojima se, primjera radi, javlja motiv zlatne jabuke, koji se može razumjeti kao simbol sunca i života, ali i pjesme komponovane po modelu nizanjanja, nalik na zagonetke, kakva je pjesma s motivom srebrne čaše i biserne brade, zabilježena u više varijanata:

Srebrna čaša biserna brada
Biser se roni u čašu pada
Svaka ga dlaka sto dukat valja
A sama brada tri bijela grada.

U pjesmama koje Vulović smješta u korpus „šaljivih“ posebno mjesto zauzimaju one „nečedne“. S obzirom na prilike u kojima su se počašnice inače izvodile u Perastu,

a isto tako i na ambijent čvrste patrijarhalne zajednice, nameće se utisak da su pjesme s tek nagoviještenim erotskim motivima, a osobito one s otvoreno opscenim sadržajem, najprije mogle biti dio pokladnoga repertoara, rezervisane za onu godišnju svetkovinu u životu zajednice kad na scenu stupa svijet okrenut naglavačke. Dok u ljubavnim pjesmama ovoga korpusa nema detaljnijih prikaza ženske ljepote, već su opisi svedeni na stalni i uzan krug epiteta, a ljepota nije konkretna već data kao univerzalna kategorija, „nečedne“ peraške počasnice donose nešto više detalja u opisu, a često su u njima predmet poruge pohotni starci. Raspon erotskih motiva, kako rekosmo, kreće se od nagoviještene erotike pa sve do direktnih erotskih prikaza. Onaj prvi slučaj karakteriše jedan broj pjesama iz *Pjesmarice Nikole Burovića*, poput ove:

Uz potok niz potok
 De devojka sama spi
 Iz njedara dunja ekli i cavti
 Ah da mi je pogristi.

U *Pjesmarici Nikole Mazarovića* može se pronaći veći broj primjera tekstova otvoreno opscenih sadržaja. Za razliku od opštega tona slavljenja vrijednosti patrijarhalne zajednice, sloge, bratske i prijateljske ljubavi, braka i sl. u takvim pjesmama, kojih je inače nevelik broj, akcentovani su prevara, tjelesna požuda, staračka pohotnost i sl. Razumije se da se takve pjesme pribrajaju korpusu muških počasnica. Za razliku od njih, ženske počasnice, neuporedivo rjeđe, dosljedno baštine patrijarhalne vrijednosti, a najčešće su koncipirane kao blagoslov ili molitva, što precizno pozicionira i ulogu žene u peraškome društvu, kao čuvarke od davnina utvrđenih društvenih konvencija.

5 Zaključak

Sačuvane u svega nekoliko zbirki pretežno usmenoknjiževnih rukopisa mješovitoga karaktera, s tek nekoliko rukopisa u kojima su tretirane kao samostalna cjelina, peraške počasnice predmodernoga doba ostale su izvan kruga prilježnije proučenih segmenata južnoslovenske usmene kulture. O njima se pisalo sporadično, na osnovu fragmentarno publikovane građe, pa je tek u proteklih nekoliko godina, s objavljivanjem cjelovitih bokeljskih zbirki nastalih od 1696. do 1833. godine, i ova usmenoknjiževna pjesnička forma, postala dostupnija ne samo naučnim krugovima, već i širem auditoriju. Peraške počasnice dosad je najtemeljnije analizirala Hatidža Krnjević, na čije smo se uvide oslonili i u ovome radu, pa je ovđe nužno citirati njen sumarni sud o njihovoj vrijednosti:

spregnute i stabilne forme, ‘muške’ i ‘ženske’ počasnice, zbog svoje osnovne uloge i namene koju su imale u životu, pesme su bez tamnih tonova i turobnih raspoloženja. U njima je sve u slavu života i beričeta, daleko od ličnih i porodičnih drama. U tom smislu, one nose jedinstveno obeležje vedrine i vere, radosti i, kadikad, blage i uzdržane sete. One se kreću u granicama određenog tematskog kruga i jasno potvrđuju koliko prilike učestvuju u konačnom obliku pesme, i sadržinski i formalno. Ali, počasnice su, takođe, rečit primer kako lokalni izraz i prigodno pevanje mogu poprimiti razmere univerzalnog iskaza i značenja. Naime, ono što u njima daleko nadilazi specifične uslovnosti samog konteksta, jeste njihov visoki poetski kvalitet. (Krnjević, 1986: 74)

Kao specifična forma lirske poezije, bez ustaljene metričke forme, ali s prepoznatljivim stilsko-jezičkim repertoarom i postupkom skiciranja kratkih scena, bilo onih iz

svakodnevnoga života bilo onih sa snažnom obredno-mitskom konotacijom, namijenjene javnom izvođenju u svečanim prilikama, peraške su počašnice, sačuvane u relativno brojnim zapisima od kraja XVII do kraja XIX vijeka, prepoznatljivi usmenoknjiževni fenomen, koji, čini nam se, prodornije od drugih pjesama, epskih ili lirskih, reprezentuje perašku svakodnevicu ranoga novovjekovlja, peraške običaje, tragove drevnih obreda, vjerovanja i društvene norme koje su oblikovale tu osobenu društvenu zajednicu.

IZVORI

- Adnan ČIRGIĆ, Aleksandar RADOMAN, prir. 2022: *Pjesmarice Joza Šilopija*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2017c: *Pjesmarica Nikole Burovića*. Cetinje, Podgorica: Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Sekretarijat za kulturu Glavnog grada.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2018c: *Pjesmarica Nikole Mazarovića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2019b: *Pjesmarica Andrije Balovića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2022b: *Peraške počašnice: antologija*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.

LITERATURA

- Tomo BRAJKOVIĆ, 1893: *Peraški dijalekat*. Zagreb: Tisak dioničke tiskare.
- Pavao BUTORAC, 1999: *Kulturna povijest grada Perasta*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Pavao BUTORAC, 2011: *Kulturna povijest grada Perasta*. Zagreb: Durieux.
- Veselin ČAJKANOVIĆ, 1985: *Rečnik srpskih narodnih verovanja o biljkama*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Adnan ČIRGIĆ, 2009: Revizija podjele crnogorskih govora: Prilog Nikčevićевой definiciji crnogorskoga naddijalekatskog sloja. *Lingua Montenegrina* 3. 253–66.
- Aleksandar ČOGURIĆ, 2021: Muške počašnice u primorskim rukopisima – pjesmaricama – (Burović, Mazarović, Balović) – samo one koje pjevaju o odnosu mladića i djevojke. *Lingua Montenegrina* 27. 163–83.
- Dionisije De SARNO-SAN GJORGIO, 1896: *Uspomene iz Perasta. Narodne pjesme za pjevanje i klavir*. Beograd: Izdanje G. M. Gjorića.
- Jovan ERDELJANOVIĆ, 1920: Etničko srodstvo Bokelja i Crnogoraca. *Glas SKA* XCVI. 1–78.
- Hatidža KRNEVIĆ, 1986: *Lirski istočnici. Iz istorije i poetike lirske narodne poezije*. Beograd, Priština: BIGZ, Jedinstvo.
- Š. KULIŠIĆ, P. Ž. PETROVIĆ, N. PANTELIĆ, 1970: *Srpski mitološki rečnik*. Beograd: Nolit.
- Vido LATKOVIĆ, 1982: *Narodna književnost*, I. Beograd: Naučna knjiga.

- Živomir MLADENović, Vladan NEDIĆ, prir. 1973: *Srpske narodne pjesme iz neobjavljenih rukopisa Vuka Stef. Karadžića. Knjiga prva. Različne ženske pjesme*. Beograd: Srpska akademija nauka i umjetnosti.
- Vladan NEDIĆ, 1976: *O usmenom pesništvu*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Miroslav PANTIĆ, prir. 1964: *Narodne pesme u zapisima XV-XVIII veka. Antologija*. Beograd: Prosveta.
- Miroslav PANTIĆ, 1961: Prepiska Srećka Vulovića i Valtazara Bogišića. *Zbornik istorije književnosti* 2. 203–31.
- Radmila PEŠIĆ, Nada MILOŠEVIĆ-ĐORĐEVIĆ, 2007: *Narodna književnost*. Beograd: Trebnik.
- Mato PIŽURICA, 1989: *Jezik Andrije Zmajevića*. Titograd: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.
- Veljko RADOJEVIĆ, 1899: Peraške počašnice. *Bosanska vila* 14/15–16. 215–6.
- Aleksandar RADOMAN, 2022a: Književni kanon i crnogorska usmena književnost predvukovskoga doba. *Lingua Montenegrina* 15/2, 30. 153–88.
- Aleksandar RADOMAN, 2022b: *Usmena književnost Boke Kotorske do 1833. godine*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Crnogorski PEN centar.
- Aleksandar RADOMAN, 2023: Bugarštice iz bokokotorskih rukopisa XVII–XVIII vijeka. *Lingua Montenegrina* 15/1, 31. 51–83.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2016: Izvještaj o proučavanju Zbornika Nikole Burovića iz Zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu. *Lingua Montenegrina* 9/2, 18. 279–309.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2017a: Izvještaj o proučavanju Pjesmarice Krsta Mazarovića iz Nadžupskoga arhiva u Parastu. *Lingua Montenegrina* 10/1, 19. 283–318.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2017b: Izvještaj o proučavanju Pjesmarice Nikole Mazarovića iz Nadžupskoga arhiva u Parastu. *Lingua Montenegrina* 10/2, 20. 511–32.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2018a: Izvještaj o istraživanju Pjesmarice Julija Balovića u Arhivu HAZU. *Lingua Montenegrina* 11/1, 21. 361–73.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2018b: Izvještaj o proučavanju pjesmarice Andrije Balovića iz Arhiva HAZU u Zagrebu. *Lingua Montenegrina* XI/2, 22. 309–22.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, 2021: Izvještaj o proučavanju pjesmarice Ivana Kolovića iz Arhiva HAZU u Zagrebu. *Lingua Montenegrina* 14/1, 27. 447–60.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2019a: *Pjesmarica Julija Balovića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2020a: *Pjesmarica Ivana Kolovića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2022a: *Pjesmarice Ivana Antuna Nenadića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Aleksandar RADOMAN, Adnan ČIRGIĆ, prir. 2020b: *Pjesmarice Krsta Balovića*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Snežana SAMARDŽIJA, 2007: *Uvod u usmenu književnost*. Beograd: Narodna knjiga, Alfa.
- Vuk STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, 1965: *Srpske narodne poslovice*. Sabrana dela Vuka Karadžića, knj. 9. Beograd: Prosveta.
- Vuk STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, 1975: *Srpske narodne pjesme, knjiga prva, 1841*. Sabrana dela Vuka Karadžića, knj. 4. Beograd: Prosveta.
- Miodrag A. VASILJEVIĆ, 1965: *Narodne melodije Crne Gore*. Beograd: Naučno delo.

- Marko VIŠIČ, 2019: *Antologija stare helenske lirike*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Srećko VULOVIĆ, 1873: Popis narodnih bokeških spisatelja i njihovih dijela. *Program C. K. Realnog i velikog gimnazija u Kotoru*, za šk. god. 1872–73. 6–30.
- Vuk O. VRČEVIĆ RIŠNJANIN, 1883: *Tri glavne narodne svečanosti Božić, krsno ime i svadba*. Pančevo: Naklada knjižare braće Jovanovića.
- Mirjana ZAVIŠIN, 1979: Istorijski spomeni o počasnicama. *Zbornik za slavistiku* 17. 47–59.

POVZETEK

Prispevek ponuja pregled peraških počasnica kot posebne oblike konvencionalne lirike, ki po številu zapisanih besedil predstavlja prevladujočo ustno, književno zvrst v korpusu bodeljske predmoderne ustne poezije. Članek sprva opisuje korpus peraških zbirk, ki so nastajale od konca 17. do tridesetih let 19. stoletja in v katerih se hranijo počasnice. Nato poda pregled dosedanjih raziskav ter analizo žanrskih in tematskih značilnosti peraških počasnica. Predmoderni peraške počasnice so ohranjene v sedmih identificiranih zbirkah, med katerimi je najstarejša iz leta 1696, najmlajša pa iz leta 1834, ko je Vuk Stefanović Karadžić začel svoja raziskovanja v Boki Kotorski. S tem se je tudi pričelo obdobje bolj sistematičnega raziskovanja črnogorskega ustnega slovstva.

Peraška ustna lirika se tako po tematiki kot po slogovnem izrazu umešča v širši, južnoslovanski korpus, vendar je bila v Boki Kotorski ta zvrst izrazito zastopana in spretno preoblikovana v skladu s prevladujočimi kulturnimi normami, saj je v imela v kotroski družbi izjemno pomembno vlogo. Kot posebna oblika lirike, brez ustaljene metrične forme, toda s prepoznavnim stilno-jezikovnim repertoarjem in postopkom skiciranja kratkih prizorov, bodisi tistih iz vsakdanjega življenja bodisi tistih z močno obredno-mitsko konotacijo, namenjenih javnemu uprizorjanju ob prazničnih priložnostih, so peraške počasnice prepoznaven ustnoknjiževni pojav. Zato lahko trdimo, da peraške počasnice bolj kot druge pesmi, epske ali lirske, izrisujejo peraški vsakdanjik v zgodnjem novem veku, peraške običaje, sledove starih obredov, prepričanja in družbene norme, ki so oblikovale to specifično skupnost.

Pocasnice Muske

A Bravami bracos, Bravio Kikouss
 La naitie Pokraine, a Veshants Bravio
 Srele Istreglaso, Negotie Lagom bravin
 A Bravise Brav, mox Jrio Bravine
 Suvu Brachia polak tebe, eric brachia neta
 Vik otaviti, za Bravache glau Jzubi

Cubie Gospodar, Vegli Boxis Dar
 Ko napit Vela, Janse Vesela
 Veselomu Bogh, Kuchiu i gnegonu dom
 A Lovlichega gdrav rastalo
 Gdrav rastalo, Teve Veselo

Ugheddimisu Haghe Gospodar
 Gemuchianu Satov Koyus
 A ramoni gorie, na gornie Kachiene Bravio
 Genomi Juna neta ne zahodi
 A genomi Juna neta ne zahodi
 Signami Haghi neta ne zapada

A Radnice Bogies, Bravio graniti
 Suvelate Doba Trechia, Jednase Trechia
 Kunicina, Drugaie Trechia, Sienicina
 Trechiaie Trechia, Ghsdave geovike
 Lutti Lutta, za Kunicom, a Kungica
 Za Sienicom, a Sam pogi ya Kladom
 Geovikom, Trechiaie Kopa Kunicina,
 Kaskoie Jesso Sienicina, Drugaie
 Dura Ghsdave Geovike, Kungio Kosti
 Trechio Doid, Ghsdave Geovike

Zeleni Bova, na Stavoi yaghi
 Khatimie Sienica i Tebe
 Umie Brava glentau i Tebe

U Potok nis Potok
 Ga Gevika Juna
 La griedava Dugria idli i J
 Ah damie Loghristi

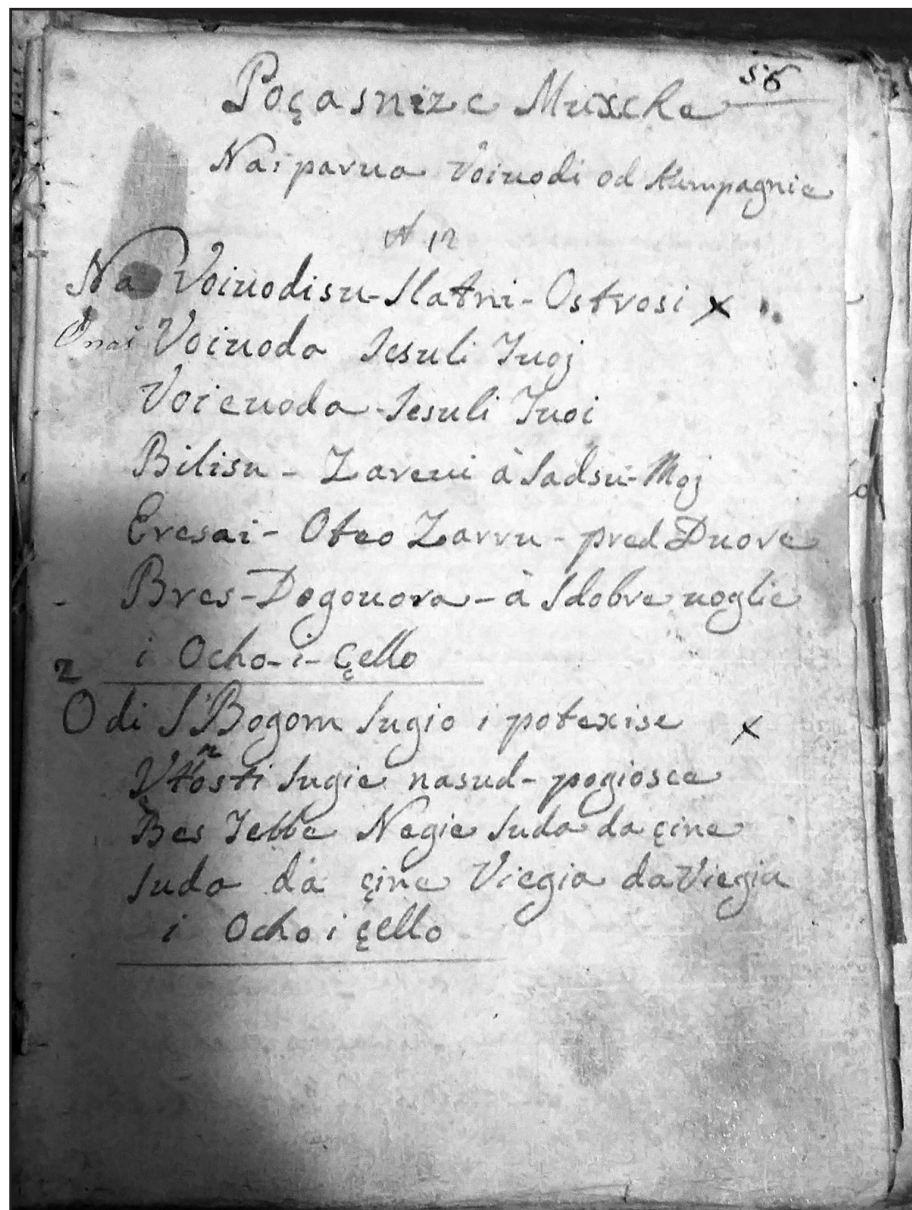
Bruxon Janak, Dura Kachina
 Sedlaga Kognie, Lri biega
 Jrose ne Jrim, Dobra Janaka
 Jice oxan Dura predina
 Nagora Jrim Kognie gnegonu
 Kognie oledan pri Driegu Jcha
 Jostie Trechia Kachine neta
 Domaga Glentau Jpostegnen Jcha

A na Jramotu Bava i Bava
 Litichene Gospoda Jrovie
 A a Jrovie Jova Luvichoga
 Litichene Vinca Juvichoga

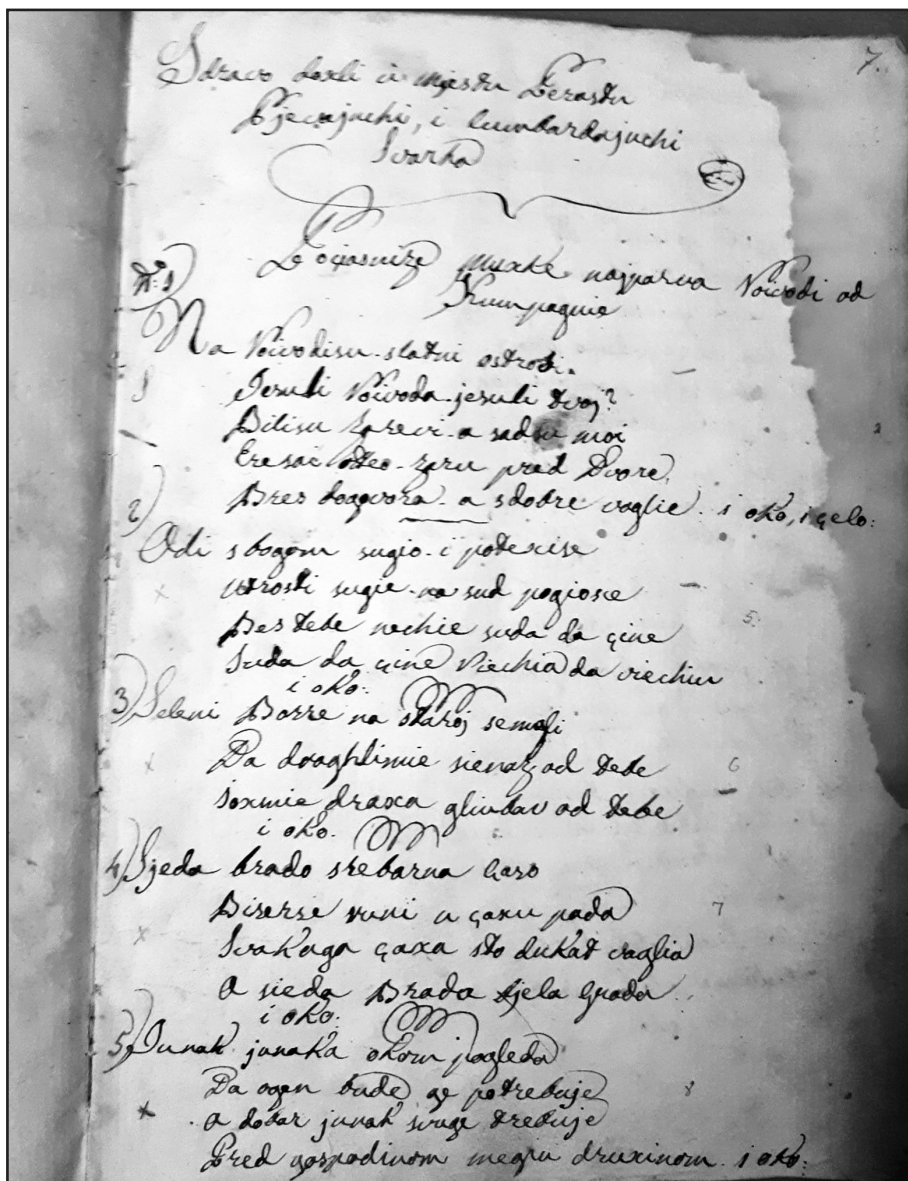
Co Jofkole moi Jofkole, mox Llameritie
 Jstetate Jva Louista Jova Louis Jja
 A Jostara Jva Juvichoga Jstetate Jja

Gospodar Siedi, na Juvanu Jola
 Juvanu Jola i Juvanu Jola
 Jti Jode mui, na Jta Jovani
 Jti Jovani, Jti Jovani
 Jovani Jovani, Kuchiu i gnegonu dom
 Jovani Jovani, gdrav rastalo
 Jovani Jovani, Teve Veselo

Janak Janaka, Oghon Loghista
 Da ongo Jode, se Jovichie
 A Dobra Janak, Jaga Trechia
 Jti Jovani, mox Juvichoga

Prilog 2: Počasnice u rukopisu *Pjesmarice Nikole Mazarovića*.

Prilog 3: Počašnice u rukopisu Pjesmarice Andrije Balovića.

